

Detaljerat och överraskande om den svenska modellen

BOKANMÄLAN Irene Wennemos bok *Det gemensamma – om den svenska välfärdsmodellen* har potential att överraska på flera sätt. Till att börja med är den väldigt detaljerad. Vidare är den resonerande, nyanserad och saklig på ett sätt som de flesta nog inte väntar sig från en skribent som nyligen arbetade på *Aftonbladets* ledarsida, som har tillbringat elva år på LO och som nu är statssekreterare hos Ylva Johansson på Arbetsmarknadsdepartementet. Framför allt innehåller boken flera viktiga, och för många sannolikt förvånande, insikter om den svenska välfärdsstatens tillkomst och utveckling.

Boken inleds med ett kapitel om välfärdsstaters framväxt i allmänhet. Den bland sociologer ofta använda maktresursansatsen, som betonar den klassiska konflikten mellan arbete och kapital, introduceras och kritiserar ur både genusperspektiv och institutionellt perspektiv. Samarbetets uppkomst och fångarnas dilemma finns föga förvånande med, men det gör även Daniel Kahnemans idéer om begränsad rationalitet, liksom evolutionära perspektiv utifrån Darwin och Dawkins. Beroende på vilka förväntningar man har på boken, kan man kanske sakna *public choice*-ansatsen, och möjligen kunde även Hayek fått vara med på ett hörn bland de evolutionära perspektiven. Frånvaron av dessa perspektiv är emellertid inte särskilt störande eftersom man som läsare aldrig får intryck av att Wennemo har haft ambitionen att vara heltäckande när det gäller alla olika perspektiv som kan anläggas på välfärdsstaten.

I nästa kapitel avhandlas den svenska

välfärdspolitikens rötter. Inledningsvis är kapitlet särskilt bra, eftersom Wennemo lyckas koppla samman föregående kapitelns teorier om samarbetets uppkomst och det kollektiva handlandets problem med livet i de svenska socknarna under 1000-talets första sekler. Småskalighet och sociala normer var viktiga komponenter i välfärdssystemet för att minimera gratisåkande och de oönskade beteendeanpassningar som ekonomer i dag samlar under begreppet *moral hazard*. Det fanns också tydliga inslag av konkurrens. För fattiga föräldralösa barn genomfördes exempelvis ofta fattigvårdsauktioner, där den som erbjöd sig att ta ansvar för barnets försörjning till den lägsta summan fick göra det. Välfärdspolitikens kommunala rötter betonas, och vi får veta att Sverige hade låg spädbarnsdödlighet redan innan tillväxten tar fart i slutet av 1800-talet och långt innan välfärdsstaten byggs upp.

I följande kapitel diskuteras industrialiseringen, urbaniseringen och de första viktiga vägvalen mellan obligatoriska och frivilliga system, samt mellan privat och offentligt. Dessa kapitel är detaljerade och intressanta. Efter ett kapitel om den generella välfärdspolitiken, blir boken ännu mer konkret och går igenom familjepolitiken, sjuk- och arbetslöshetsförsäkringen, arbetsmarknaden, och till slut får frågan om huruvida det finns en nordisk välfärdsmodell ett eget kapitel.

Avsnittet om den svenska arbetsmarknadsmodellens framtid är särskilt intressant. Wennemo noterar att kollektivavtalens dominans bygger på att kollektivets rätt att driva igenom villkor ges företräde framför individens rätt att slippa underordna sig ett kollektiv. Under stora delar av efterkrigstiden var detta nästan självklart, men så var det inte från början – och det är långt ifrån självklart framöver. Wennemo pekar bl a på den nya lagstiftningen om arbets-

Irene Wennemo: *Det gemensamma – om den svenska välfärdsmodellen*, Premiss förlag, Stockholm, 2014, 310 sidor, ISBN 978-91-86743-39-0.

kraftsinvandring som säger att sådan är tillåten om den ger en lön på mer än 17 000 kr i månaden. Den är ett avsteg från den svenska modellen, och enligt Wennemo har den *de facto* smugit in en minimilön på arbetsmarknaden för en specifik grupp arbetstagare.

Wennemo är påläst. Boken är välskriven, detaljerad och generellt sett inte politisk på ett sätt som tynger framställningen. Visst kan man ana att Wennemo är positivt inställd till välfärdsstaten och kollektivavtalen. Det scenario där kollektivavtalens dominans minskar beskrivs exempelvis på ett ställe som en tänkbar konsekvens av att ”fel väg väljs” (s 254). Det hindrar dock inte att boken är behagligt fri från tendenser till att beskriva historien på ett för socialdemokratiska eller arbetarrörelsen fördelaktigt sätt. Om något är det tvärtom: På mer än ett ställe påpekas att olika delar av den svenska modellen ursprungligen kommer från liberala eller borgerliga regeringar. Det är nog nyttigt för både socialdemokratiska och borgerliga politiker att påminnas om.

Wennemo öppnar även boken med att beskriva ett antal frågor där hon menar att den vanliga argumentationen från välfärdsstatens vänner inte riktigt håller tätt: Om generell välfärdspolitik är överlägsen alternativen, även för

medelklassen, varför är det bara medelklassen i de nordiska länderna som har kommit på detta? Om generell välfärdspolitik med obligatoriska socialförsäkringar är så bra, varför ska då inte arbetslöshetsförsäkringen utformas enligt samma principer? Om den generella välfärdsstaten främst är en socialdemokratisk framgång, varför har socialdemokraterna i de nordiska länderna lyckats så mycket bättre än socialdemokrater på andra håll i världen?

Det är bra frågor och det ställs flera sådana i boken. Många frågor som ställs saknar emellertid tydliga svar. Ska boken kritiseras på någon punkt måste det bli avsaknaden av röd tråd och tydligt huvudbudskap. Den låter sig inte summeras i några få tydliga teser, vare sig normativa eller deskriptiva. Ibland hamnar den större bilden lite väl mycket i bakgrunden bland alla historiska detaljer. Samtidigt är det också behagligt att läsa en bok som radar upp intressanta fakta utan att tala om för läsaren vilka slutsatser som ska dras. Boken kan därför rekommenderas till alla som är intresserade av den svenska välfärdsstaten.

Andreas Bergh

Docent i nationalekonomi, Institutet för Näringslivsforskning samt Ekonomihögskolan vid Lunds universitet